

Ülkelerin Sosyo-Ekonomik Yapıları

İbrahim Kürşat Pekdemir*

Özet

Sosyo-ekonomik göstergelerin, belirlenen ülkeler üzerinden aralarındaki ilişkinin yönü ve boyutu.

1 Giriş

İktisadın temel varsayımlarından olan fayda çoklamasında, bireyin daha fazla tükettikçe daha mutlu olacağını varsayılmış. Dolayısıyla, literatürün ilk örneklerinde iktisadi büyüme ve kalkınma birlikte ele alınarak büyüdükçe beraberinde kalkınmanın da gerçekleşeceği varsayıldı. İktisat biliminin ilk eseri olarak kabul edilen Ulusların Zenginliği adlı kitapta, ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınmanın aynı kavramlar olduğu, kalkınmanın büyümenin içinde kendiliğinden gerçekleşen bir süreç olduğu varsayıldı. Peki durum böyle midir? Sosyal, kültürel ve siyasal faktörleri dışlayarak ülkelerin gelişmişlik düzeylerini milli gelir üzerinden açıklayıp, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arasındaki farkı sade ekonomik nedenlere indirmek gerçekçi değildir. Dolayısıyla büyüme ve kalkınmayı birbirinden ayırmak gerekir kalkınma ekonomik olduğu kadar sosyal bir olgudur. 1970 sonrası kalkınma iktisadı bu durum üzerine yoğunlaşarak milli gelir üzerindeki artışın refahı artışı anlamına gelmediğini kalkınma dediğimiz kavramı etkileyen birçok sosyal faktörün olduğunu belirtmiştir. Kalkınmanın belirleyicileri olan sosyal faktörler üzerine birçok endeks ve kalkınma teorileri geliştirilmiştir. Çalışmamda kullandığım güvenlik endeksi, yaşam kalitesi endeksi, sağlık endeksi, yaşam maliyeti, bebek ölüm oranı bunlardan birkaçıdır. Bu çalışmamda seçtiğim 65 ülkeyi sosyo-ekonomik göstergeler çerçevesinde inceleyerek bu göstergelerin birbirleri ile olan ilişkilerinin yönünü ve oranını yorumladım.

1.1 Çalışmanın Amacı

Çalışmamda seçtiğim 65 ülkeyi, 15 sosyo-ekonomik ölçüt ile birbirleri arasındaki orantının yönünü ve gücünü tespit ederek belli yorumlarda bulunmayı amaçlıyorum. Ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıkların nedenin üzerinde durup, değişkenler arasında tespit ettiğim korelasyonlar üzerine tespitlerimi belirtmek istiyorum. Belirlediğim değişkenlerin birbirlerine etkileri nedir, ülkelerin refah seviyelerini ne ölçüde etkilemektedir bunlar üzerine durmayı planlıyorum.

*18080768, [Github Repo](#)

1.2 Literatür

Kalkınma denildiği zaman genellikle ekonominin büyümesi olarak düşünülmektedir. Karar vericiler bu yüzden genellikle sosyal alanları göz ardı eder. Sonuç olarak büyüyen ekonomiyle birlikte bir takım sosyo-ekonomik sorunlar ortaya çıkabilir. Bu durum büyümenin gerekli ama yeterli olmadığı, tek başına yaşam kalitesini belirleyen bir gösterge olamayacağı savının kuvvetlenmesine neden olmuştur. Ayşegül (2020). Bu da bizlere ülkeleri kategorize ederken İnsani Gelişmişlik Endeksi , Yaşam Beklentisi, Yetişkin Okur-Yazarlığı ve Okullaşma gibi faktörleri göz önünde bulundurmamızı sağlamıştır. Taner (2011) Benzer değişkenler ile yapılan, ülkelerin sosyo-ekonomik göstergelerini karşılaştırarak, seçilen ölçütlerin, ülkelerin gelişmişlik düzeylerini ne yönde ve nasıl etkilediğini, seçilen faktörlerin diğer ölçütleri ile olan ilişkisini Erol (2013), kullanılan bu değişkenlerin nasıl kullanılabileceğinin, geçerliliklerinin ve sınırlarının genel çerçevesi çizilmelidir. Vyas ve Kumaranayake (2006).

2 Veri

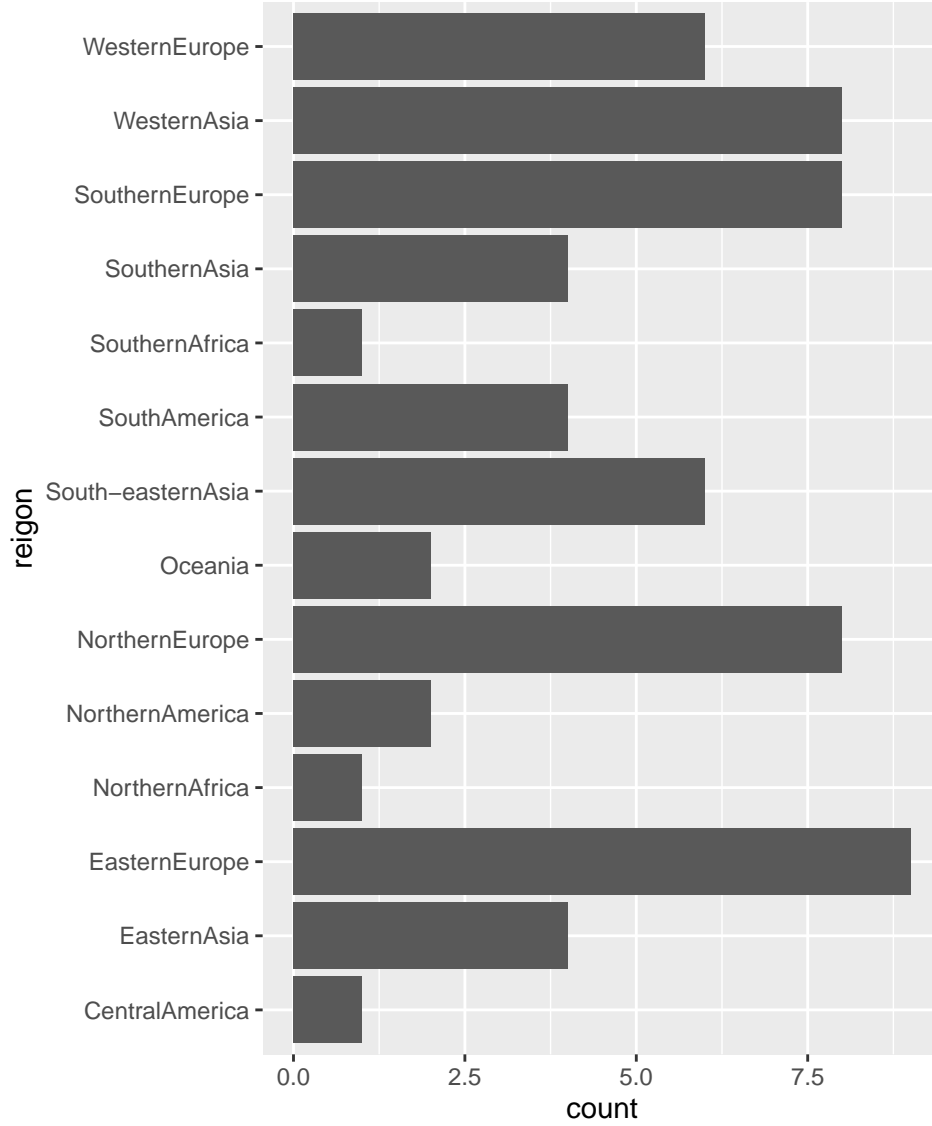
65 gözlem, 16 değişkenden oluşan veri setimin Ulusal hesap içeren bilgilerini dünya bankasının ([Data.WorldBank!](#)) veri tabanından, diğer sosyal göstergeler ve endeksleri ise birleşmiş milletlerin veri tabanı olan ([Undata!](#)) ve ([Numbeo.com!](#)) sitelerinden temin ettim. Veri setimde bulunan 65 gözlem, 14 numeric değişken ele alınarak, bu değişkenlerin ortalaması, standart sapması, max, min ve ortanca değerini gösteren (Tablo1) oluşturulmuştur.

Tablo 1: Özet İstatistikler

	Ortalama	Std.Sap	Min	Medyan	Mak
cost_of_living	55.92	20.89	22.36	51.33	122.06
gdp_gross_domestic_product	1081547.66	2662665.17	16251.00	305272.00	18036648.00
gdp_growth_rate	2.62	4.00	-9.90	2.40	26.30
gdp_per_capita	24018.50	20708.13	1410.40	16597.25	80831.10
health_index	66.35	9.57	43.73	68.10	83.20
infant_mortality_rate	9.34	11.00	1.60	4.80	69.80
purchasing_power_index	72.94	28.89	24.77	71.79	138.05
quality_of_life_index	136.46	39.16	36.12	142.78	190.37
rent_index	22.50	16.94	5.03	15.92	84.08
security_index	61.34	13.15	24.28	60.10	84.30
total_population	88723.91	241582.68	1180.00	18867.00	1409517.00
Unemployment	7.67	5.18	0.30	6.10	26.00
urban_population	71.80	17.97	18.40	74.35	100.00

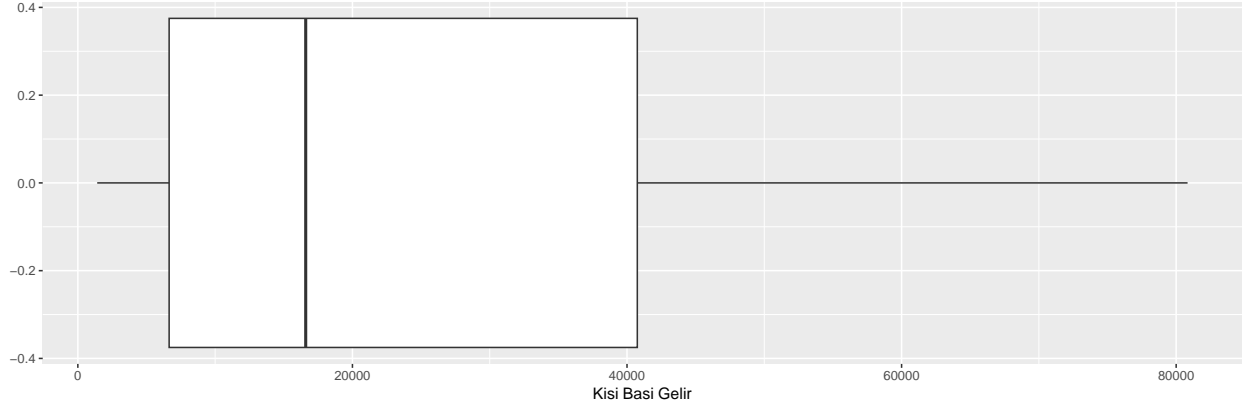
3 Yöntem ve Veri Analizi

Kalkınmanın coğrafya ile olan ilişkisi üzerine yorumlar yapabilmemiz için ilk olarak veri setimizde bulunan ülkeleri şekil 1’de 14 farklı bölgelere ayırıyoruz.

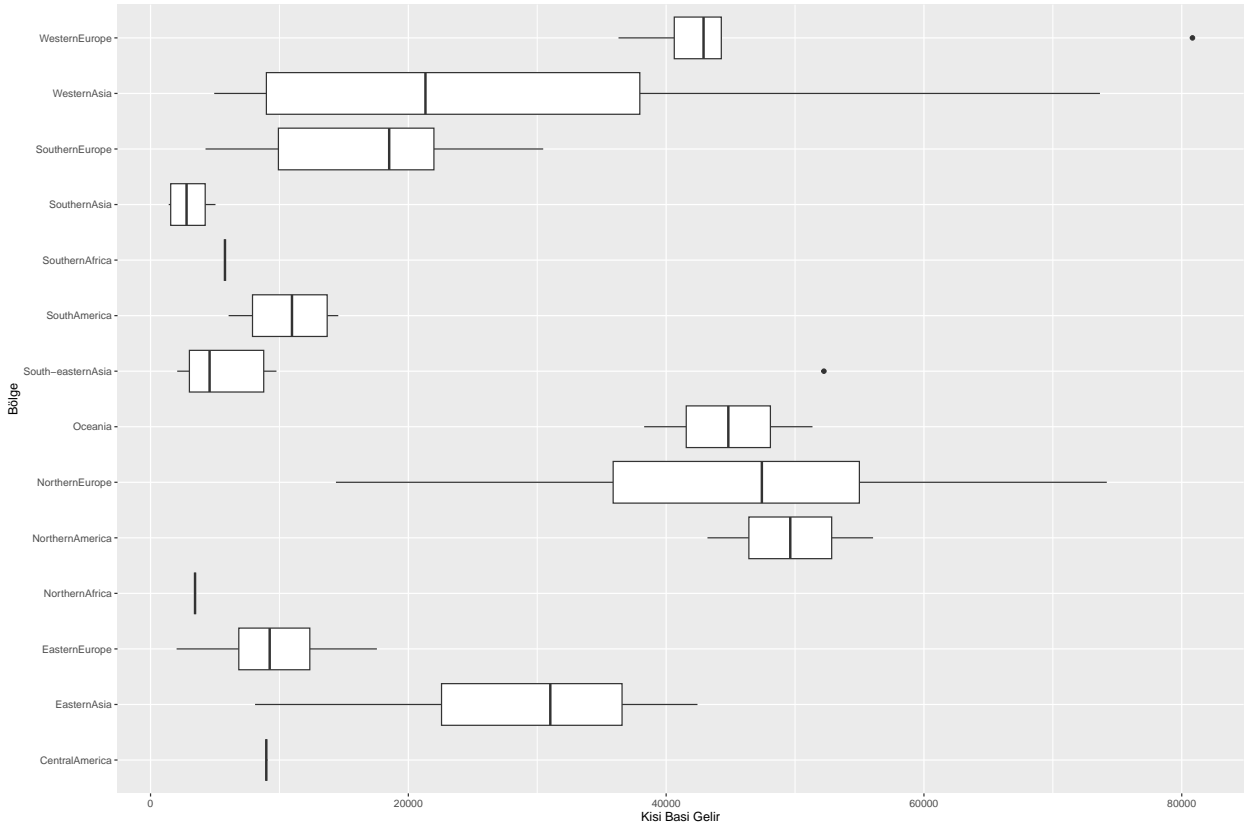

Şekil 1: Ülkelerin bölgelere dağılımı

Özet tabloda da görüldüğü gibi veri setimizde bulunan ülkelerin kişi başı gelir ortalaması 24018.50 ABD dolarıdır. Kişi başı gelir ortalaması bize net bir bilgi vermeyebilir. Bunun için kutu grafiği yardımı ile ‘şekil 2’ de maksimum, minimum, medyan ve çeyrekler açıklığı değerlerini gösteriyoruz. Buradan anlıyoruz ki bölgelerin kişi başı gelir ortalamaları birbirleri ile büyük farklılıklar içermektedir.

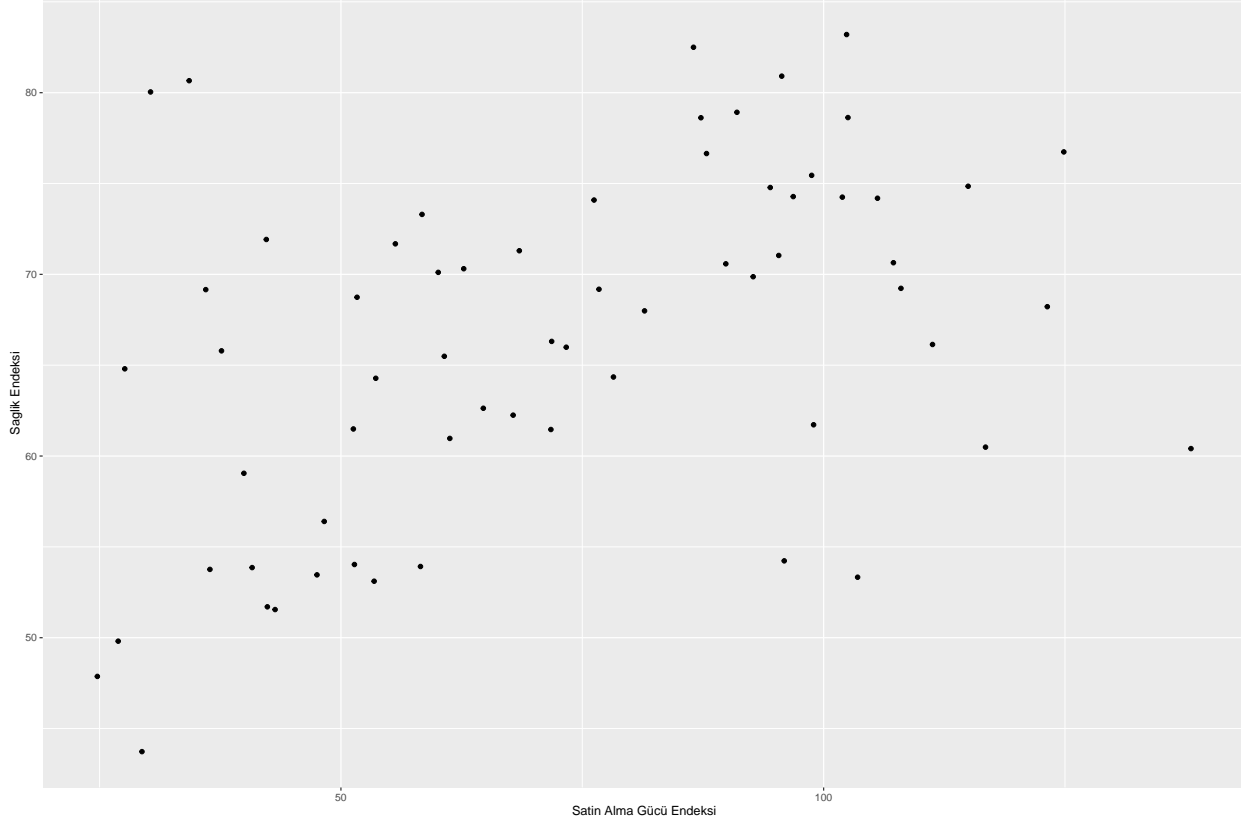
Şekil 2: Kişi başı gelir kutu grafiği

Bölgeler birbirleri arasında büyük farklılıklar içerirken kendi içlerinde de büyük dengesizlikler mevcut. Buradan görüyoruz ki içerisinde 9 gözlem barındıran Doğu Avrupa ülkelerinin kişi başı gelir dağılımı; içerisinde 8 ülke barındıran Kuzey Avrupa ile içerisinde 9 ülke bulunan Güney Avrupa ülkelerine göre daha eşit gözüküyor. Türkiye'nin de bulunduğu Batı Asya bölgesinde yer alan ülkelerin birbirlerine göre farklı değerlere sahip olduğunu görüyoruz.

3.1 Satın alma gücü ile sağlık ilişkisi

Aşağıda gördüğümüz saçılım grafiği bize insanların satın alma gücü artışının beraberinde daha sağlıklı bir yaşamı getirdiğini gösteriyor. Bazı aykırı gözlemler bulunsa da genel olarak satın alma gücü endeksi ile sağlık endeksinin pozitif yönlü bir ilişkisinin olduğu yorumunu yapabiliriz .

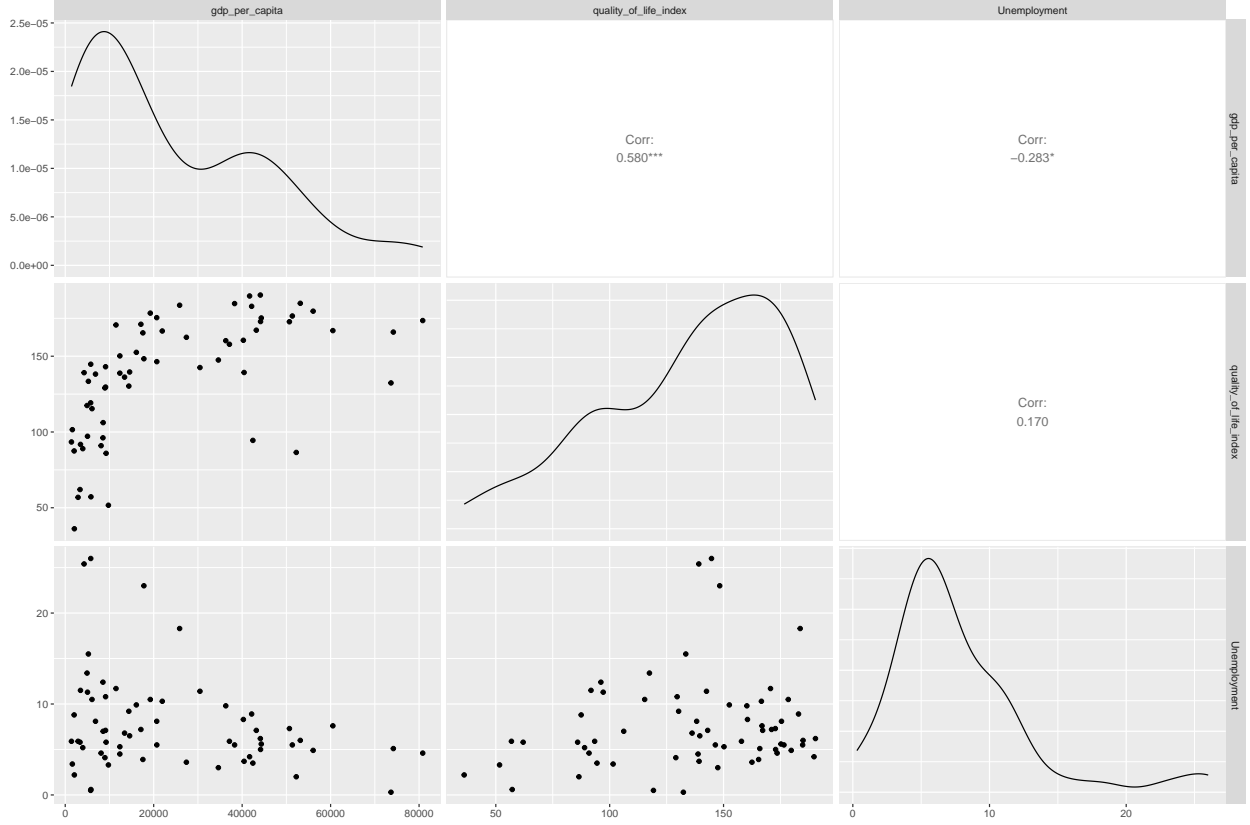

3.2 Dağılım matrisi ve Isı haritası ile değişkenlerin birbirleri ile olan ilişkisi

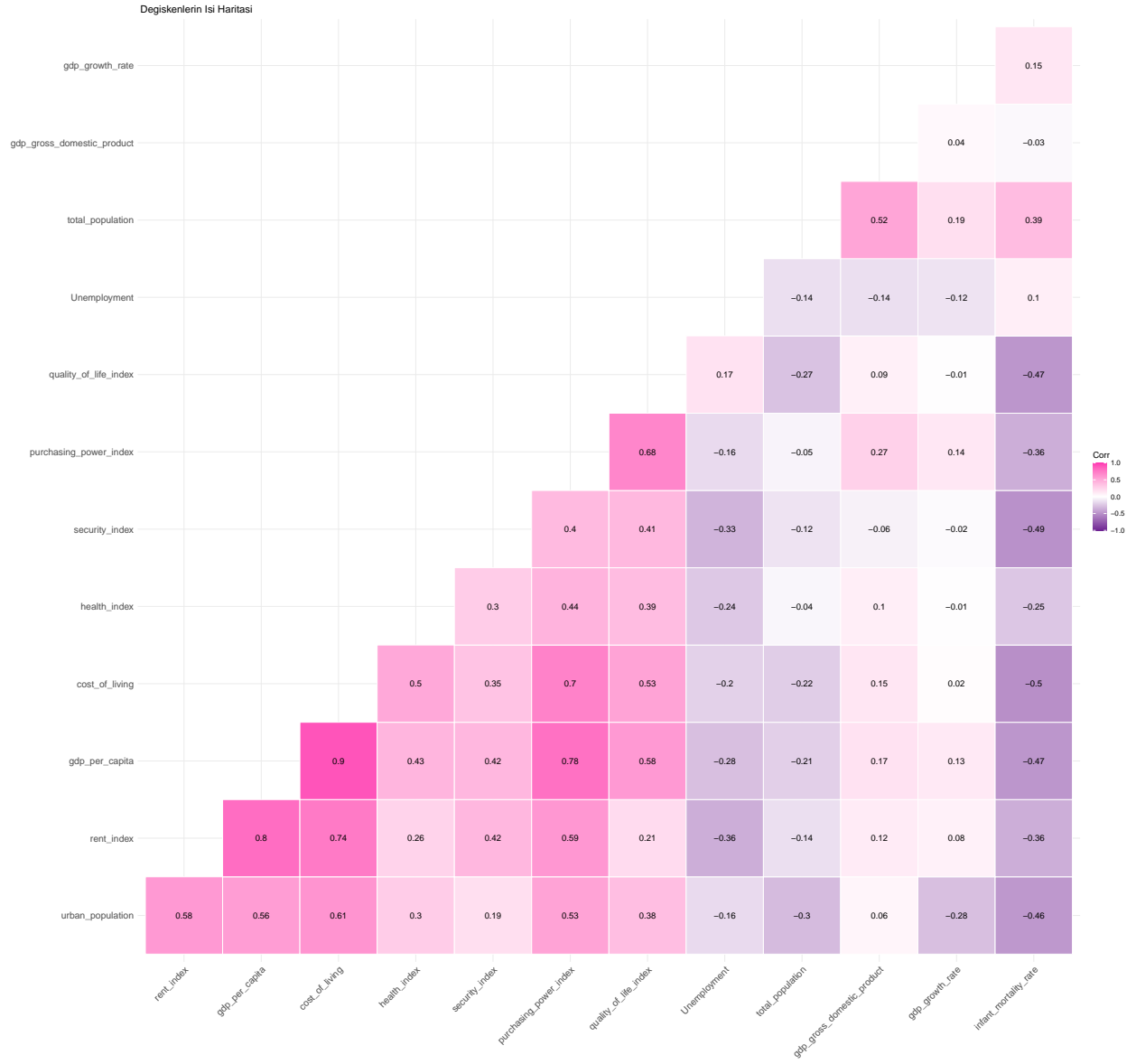
İşsizlik, 'kişi başı gelir' ve 'yaşam kalitesi endeksi' değişkenlerini dağılım matrisi kullanarak aralarındaki ilişkileri şekil 3'te gösterdim. Kişi başı gelirin yaşam kalitesi üzerinde büyük bir etkisi mevcuttur. Grafikte gördüğümüz üzere 0.582'lik büyük bir kolerasyon gözükmeğe. Bu iki değişkennin nokta grafiklerine baktığımız zaman ise aralarında güçlü bir pozitif ilişkinin olduğu gözüküyor. Grafik kişi başı gelir ile işsizlik arasında -0.303'lük negatif bir kolerasyon olduğunu açıkca belirtiyor. İşsizlik ve kişi başı gelirin saçılım grafiğine baktığımızda, görece düşük kişi başı gelir seviyelerinde işsizliğin daha fazla olduğunu görüyoruz.

Şekil 4'te görüldüğü üzere değişkenler arasında ısı haritası oluşturdum. Pembe renk aralarındaki kolerasyonu, mor renk ise negatif kolerasyonun gücünü göstermekte. Haritada göze çarpan güçlü kolerasyonlarla negatif kolerasyonlar mevcut. Grafikte kişi başı gelir ile kira endeksi arasında güçlü bir kolerasyon olduğu gözükmeğe, aralarındaki pozitif ilişki için kesin yorum yapmak elimizdeki verilerle zor gözüküyor, aralarındaki kolerasyona alım gücü

eklenmeli, kira endeksi reel gelire göre yapılmalı. Bu durumda aralarında bir kolerasyon durumunun kalmayacağını düşünüyorum. İşsizlik ile sağlık endeksinin negatif yönlü bir ilişkisini grafiğimiz mor renkte bize gösteriyor. Yaşam kalitesi endeksinin; kişi başı gelir, sağlık endeksi, güvenlik endeksi, satın alma gücü endeksi gibi birçok değişkenle kolerasyon içerisinde olduğu görünmekte. Yaşam kalitesi ile nüfusun -0.26'lık ters yönlü bir ilişkisi mevcut.

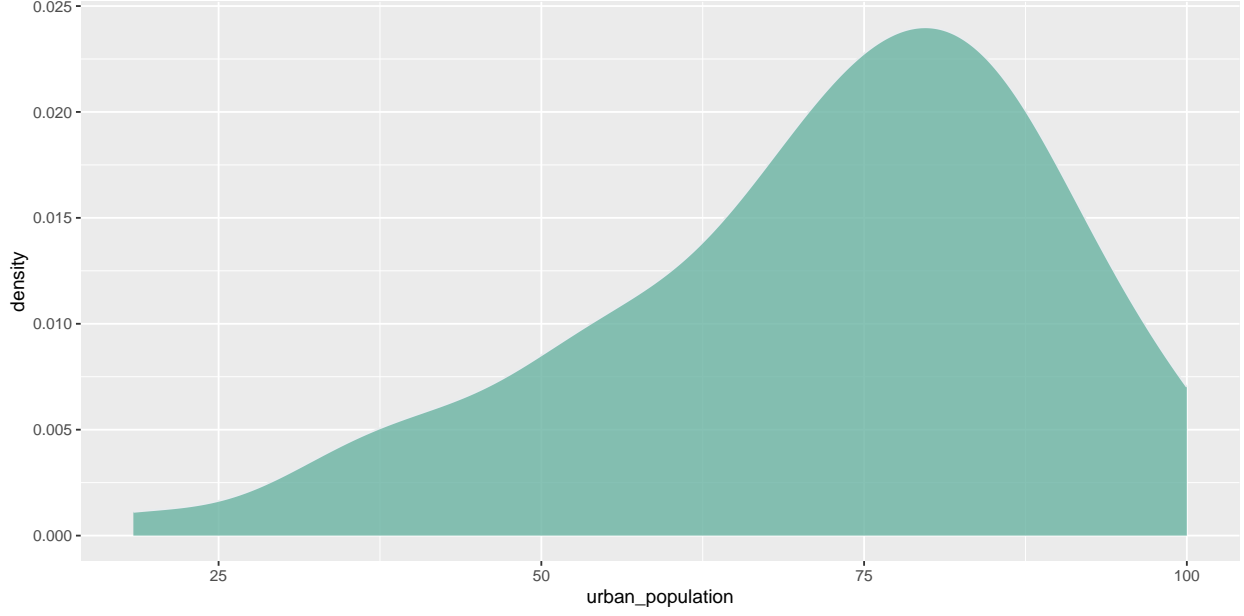

Şekil 3: İşsizlik, kişi başı gelir, yaşam kalitesi dağılım matrisi

Şekil 4: Değişkenlerin Isı Haritası

3.3 Kentleşme

Şekil 5: Kentli nüfus oranı

Kentsel nüfusun artması, buna bağlı olarak kentlerin genişlemesi, ulaşım, konut, sanayi alanı, enerji ihtiyaçlarını arttırırken; atıksu, hava kirliliği gibi çevre sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Kentleşme, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye paralel olarak yaşanan önemli süreçlerden biridir. Kentleşmenin sanayileşme ve ekonomik gelişmeye paralel olan ilişkisinin önemi göz önünde bulundurursak gelişmekte olan ülkelerde hızla artmaktadır. Veri setimizde bulunan ‘Kentsel nüfusun oranı’ değişkenini kullanarak yoğunluk grafiğini ‘şekil 5’ te gösterdim

4 Sonuç

Ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları farklıdır, bu farklılık beraberinde farklı yaşamlar getirmektedir. Bazı ülkeler iyi bir gelirle daha refah yaşamlar sürerken, bazıları daha düşük gelirle görece daha zorlu şartlarda hayatlarını sürdürmektedir. Ülkelerin ayrışan bu yapılarını salt ekonomik göstergeler ile açıklamak yeterli değildir. Bireyin parasal olanaklarının düzeyinin yanında hayat kalitesi, sağlık endeksi, güvenlik endeksi gibi birçok gelişmişlik düzeyi üzerine bize bilgi veren sosyal faktör vardır. Bu sosyal faktörler birbirleri ile ilişki seviyeleri yüksektir. Seçilen ülkeleri bölge bazında incelediğimiz zaman, bazı bölgelerin kişi başı geliriyle birlikte sosyo-ekonomik faktörlerinde çok düşük seviyelerde olduğunu görüyoruz. Peki bu gelişmemişliği bazı bölgelerde kümelenmesinin nedeni nedir? Ya da coğrafya kader midir? Bu sorularımızın cevabı için yeterli bir çalışma olmasa da gelişmişliğin göstergesi olan sosyo-ekonomik faktörlerin hangi bölgelerde yüksek düzeyde yoğunluk gösterdiğini ve bu göstergelerin birbirleri arasında ne yoğunlukta bir ilişkilerinin olduğunu, korelasyon ısı grafiği ile göstermiş bulunmaktayım. Granger nedensellik testi ya da regresyon kurarak aralarındaki korelasyonu net olarak doğruluğunu sağlayamasam da iktisat teorisinin bana verdiği bilgiler dahilinde grafikler üzerinden aralarındaki ilişkiyi yorumlamış bulunmaktayım.

5 Kaynakça

- Ayşegül, Z. (2020). İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 38-52.
- Erol, E. D. (2013). TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ ÜLKELERİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 198-208.
- Taner, M. T. (2011). An analysis on the competencies and deficiencies of human development index: Conclusions drawn for Turkey.
- Vyas, S. ve Kumaranayake, L. (2006). Constructing socio-economic status indices: how to use principal components analysis. *Health policy and planning*, 21(6), 459-468.